

KRUNO PRANJIĆ – UN PROFESOR CU STIL

Maria LAȚHICI

Krunoslav Pranjić was born on January 7th, 1931 in Zenica, where he attended high school. He graduated at the Faculty of Philosophy in Zagreb. From 1956 he worked at the Faculty of Philosophy in Zagreb as an assistant, then assistant professor and associate professor and since 1982 full professor. He founded the Department of Stylistics and was its head until 2001 when he retired as professor emeritus. He was lecturer for the Croatian language and literature at Berkeley University of California (1968-69) and the University of Amsterdam (1976-1977, and 1992-1993). He wrote about the general issues of language and style, and the Croatian language, but most is published stylistic analysis.

Key words: Kruno Pranjić, professor emeritus, language and style, stylistic analysis

PRANJIĆ, KRUNOSLAV, professor emeritus, filolog și stilist (Zenica, Bosnia și Herzegovina, 7.1.1931 – Zagreb 2014), a făcut parte din prima generație de absolvenți ai liceului din Zenica. În anul 1954 a absolvit Facultatea de Filosofie de la Zagreb. Tot la Zagreb și-a susținut în anul 1967 și doctoratul cu o teză intitulată *Limbă și stil în povestirile lui Gustav Matoš*. Începând din 1956 a predat la Facultatea de filosofie din Zagreb, mai întâi ca asistent, apoi lector, iar din 1982 în calitate de profesor.

A fost lector la catedra de limbă croată standard (așa cum va fi fost denumită ulterior). În anii șaizeci a condus seminarele de stilistică care vor deveni în anul universitar 1968-1969 Colegiul de stilistică. Șapte ani mai târziu, în mai 1975, Kruno Pranjić înființează Catedra de Stilistică, introducând această disciplină filologică în știința academică croată, dar și în cultura croată în general. Într-un stil mai puțin pretențios, profesorul Kruno Pranjić a „autentificat” o întreagă ramură a științei lingvistice.

A publicat lucrări de lingvistică generală și stil, precum și lucrări privitoare la limba literară croată, însă cea mai mare parte a lucrărilor publicate sunt consacrate analizei stilistice.

Cu toate acestea scriitura sa ne apare extrem de personală, înțesată de jocuri de cuvinte, de mărci ale stilului oral, de expresii urbane și rurale, dar și de

neologisme și chiar de rarități lexicale, lucrările sale ocupând un loc special în textologia contemporană croată.

În primele analize, în special ale textelor poetice, Kruno Pranjić s-a dovedit a fi un maestru al detaliilor: astfel el a reușit să descifreze valorile stilistice ale encliticii care influențează hotărâtor ritmul expresiei; a subliniat de asemenea valorile stilistice ce emerg din pronunția monosilabică sau bisilabică a reflexului lung al sunetului *jat*, deoarece astfel se poate modifica compoziția sunetelor și stimula acțiunea sinesteziei; a evidențiat totodată valorile stilistice ale modificării tonului unui cuvânt, care influențează modificarea conținutului unei întregi poezii.

O valoare specială o reprezintă lucrările fonostilistice în care domnia sa prezintă legăturile dintre procedeele stilistice și realizările lor în limba vorbită, de exemplu tehnica cezurii ca procedeu stilistic, sonorizarea ca interpretare etc. În lucrările ulterioare nu se ocupă numai de procedee ca ritmizarea, supradeterminarea, vorbirea liberă indirectă, ci și de acele proceduri în care conținutul stilistic este, el însuși, un procedeu relevant, ca de pildă coliziunea valorii sau scepticismul istoric.

În opinia lui Pranjić, între microprocedeele și macroprocedeele stilistice nu există deosebiri, fiindcă în orice procedeu se reflectă un întreg context. *Din stil se poate descifra persoana, din detalii se ajunge la universal, din microanalize la macrotele care, odată recunoscute într-un fragment de text, se autentifică în întreaga lucrare a autorului.*

Kruno Pranjić a studiat în principal textele lui A. G. Matoš, M. Krleža, Ivo Andrić, cele ale lui I.G. Kovačić, G. Martić, D. Cesarić, A.B. Simić, I. Frangeš, I. Slamnig, A. Flaker, Homer, P. Petrović Njegoš, Lj. Jonke, V. Primorac, și pe cele ale călugărilor franciscani din Bosnia. Selecția textelor vădește motivele și temele sale principale: antimarțialitatea, urbanitatea, spiritualitatea, politețea. A tradus din rusă Cehov (*Humorescă*), *Nuvele*, 1959) și L.N. Tolstoi (*Anna Karenina*, 1961), din franceză A. Finkielkraut (*Înfrângerea opiniei* 1992) și J. Brnčić Chouraquia (*Zece porunci astăzi*, 2005). În colaborare cu A. Flaker a îngrijit lucrarea *Literatura croată și literaturile europene: de la Renașterea națională spre zilele noastre* (1970).

În opinia sa, stilul este o abatere de la normă. Tot ceea ce este în limbă, în grai și în textul scris acționează cumva anormal, diferit, este determinat de stilul individual. Limba în sine este un organism viu, apare și renaște dintr-o serie de fenomene deviate, în spatele cărora se află actul stilistic. Orice cuvânt, spune Borges, a fost cândva o metaforă și s-a născut dintr-o metaforă, iar metafora nu este decât o figură de stil prin care, în vorbirea obișnuită, se metaforizează toate celelalte

figuri stilistice. Ele se împart în figuri ale dicției, figuri ale construcției, figuri ale gândului, ale cuvintelor sau ale tropilor. Figurile de stil pot fi detectate ușor în vorbirea cotidiană. În bogăția acestor figuri se găsește baza oricărei bogății lingvistice și nu în inventarea de noi cuvinte.

În continuare am speculat din puținul apărut în presa croată. Relevant ni se pare articolul scris de unul dintre cei mai în vogă scriitori croati contemporani, originar din Sarajevo, Miljenko Jergović:

Profesorul Kruno Pranjić i-a învățat pe studenții de la iugoslavistică, iar apoi pe cei de la croatică să recunoască figurile de stil. Sunt în număr de treizeci. Unele, cum ar fi hiperbolele, sunt folosite mai frecvent. Altele, ca litotele, acționează consolator. Iată un exemplu de litotă citat de Jergović: „nu este îngrozitor că ziarele din Zagreb au trecut sub tăcere dispariția profesorului Pranjić. Hiperbola: este îngrozitor și mai îngrozitor decât atât nici nu poate fi. Că poate fi mai îngrozitor ne spune a treia figură de stil: gradarea”. Kruno Pranjić le-a arătat studenților că în figurile de stil stă toată frumusețea limbii. Lucru pe care îl știu scriitorii autentici, nebunii înțelepți de tipul lui Kruno Pranjić. Fără un astfel de nebun al literaturii limba ar rămâne însingurată și neproteguită. Fără el literatura croată va fi fost mai jalnică decât ieri. Nebunul înțelept este a patra figură de stil: oximoronul. Cei care au studiat la el spun că era un profesor senin și blând. Îi învăța pe cei care doreau să învețe. Pe ceilalți îi lăsa să treacă. Știa bine că proștii și cei care nu vor, nu vor învăța sub nicio formă. Iar modul în care a fost condus pe ultimul drum, mai bine zis nu a fost, dovedește că peste tot în jurul nostru se află o grămadă de proști. Pentru aceștia, degeaba a înființat profesorul Pranjić catedra de stilistică. Mai bine făcea carieră în fotbal. Că îi plăcuse fotbalul, și poate că în ceasul morții ar fi ajuns pe prima pagină a ziarelor. Și majoritatea ar fi știut de el și ar fi fost unul din cei mai influenți răposați din fotbal. Și totuși, printre proștiiăștia se mai găsea un nebun înțelept, câte un hulitor sfânt (cum era el!). Dar el, cu întreaga lui ființă, s-a dedicat literaturii, stilului și stilisticii. Pentru proști nu însemna nimic, dar unuia, și încă unuia, și uneia, pe care i-a învățat ironia și paradoxul (că înmormântările mici/ restrânse sunt mai importante decât cele mari), Kruno Pranjić a fost mai mult decât un fotbalist cunoscut, a fost un Messi, iar mai mare ca Messi în fotbal. ...f....i..... nu există!

Este oare necesar să ai o conștiință a stilului? Nu, așa cum, pentru a fi un vorbitor sau povestitor exemplar, nu este necesar să ai o conștiință a limbii. Însă când o comunitate începe să piardă, când îmbătută de patriotism și iubire de sine limba începe să i se împleticească în loc să vorbească, când o comunitate îi glorifică pe bandiți și îi disprețuiește pe cei dreți, comunitatea respectivă nu mai are scăpare fără conștiința limbii și a stilului. La aceasta s-ar putea reduce mesajul pe care l-a lăsat profesorul Kruno Pranjić prin întreaga lui viață.

Romanoslavica LI, nr.4

Nu cred că pe Kruno Pranjić l-ar durea să știe cum au arătat onorurile sale postume. Autoironia i-a fost ironia lui cea mai dragă. În această lume de lemn a științei literare și lingvistice croate el a dansat ca un nebun bosniac, ca Manuel Francisco dos Santos, zis Garrincha, ca ultimul domn. Iar domnii nu fac prea mare gălăgie cu lucrurile intime. În viața unui om nu există nimic mai intim decât moartea. Însă felul în care a fost condus pe ultimul drum, de fapt cum nu a fost condus, ne duce spre un paradox de care profesorul, din fericire pentru el, nu va avea prilejul să se ocupe. De fapt, toate acestea arată că nu a dispărut un individ, cel care prin stilul său a oferit o derogare de la norma socială, ci că, în realitate, a dispărut Croația. Firește, nu Croația ca stat independent și forță militară, nu Croația ca instituție a unor cetățeni croați, catolici, cu conștiință națională, ci Croația ca o comunitate culturală și lingvistică, Croația care, printre altele, este unită prin conștiința importanței și caracterului irecuperabil al unor oameni. Are cine să plângă în Croația la știrea morții profesorului Kruno Pranjić¹.

Acest articol îl descrie foarte bine pe profesorul Kruno Pranjić, atât ca lingvist, profesor dar și ca om. Jergovic a subliniat foarte bine că autoironia era ironia preferată a profesorului.

Kruno Pranjić a făcut să vadă lumina tiparului numeroase traduceri din rusă, franceză și engleză. Cărțile lui au devenit de mult manuale universitare. Iată, în acest context, cum îl descrie pe profesorul Kruno Pranjić, o fosta studentă:

– Ce mai faci?, mă oprea profesorul Pranjić în aula rece a facultății. Era o persoană pentru care limba nu era un simplu instrument de comunicare și nici de menținere a unei distanțe, ci un izvor nesecat de căutare a esenței. Era un tip extrem de speculativ care făcea mult la speculația sa, însă nu într-o manieră rece, închisă, egoistă, ci cu dorința vie de a stimula și în celălalt dorința de cunoaștere, de căutare. Ca lingvist de seamă știa, firește, că esența se află în limbaj și că din stilul plin de expresivitate al scriitorului și omului se poate descifra totul, fiindcă stilul este totul - în el este acumulat totul - și sentimentul timpului, și cel al spațiului sau al lumii, și opiniile adânc înrădăcinate, adeseori ascunse, despre viață. A-l vedea pe profesorul Pranjić era ca și cum ai fi simțit cum fraza lui Matoš, Krleža, Andrić, Čehov sau Tolstoi se strecoară prin aula facultății. Aceste fraze făceau parte din el, asemenea unei poveri, căreia nu-i dădea voie să-l doboare și să-l copleșească - o purta cu o rară seninătate și cu un surâs ludic de un tip special. A-l asculta sau a-i citi cărțile însemna să simți nevoia de a vorbi și de a gândi ca el - viu, profund, lucid, jucăuș. Într-o permanentă căutare. A fi în prezența lui însemna a fi onorat cu o rară binecuvântare. Profesor emeritus, Krunoslav Pranjić a plecat dintre noi în tăcere și cu decență, așa cum pleacă marii și autenticii profesori. Din păcate nu am observat că opinia publică croată a fost înștiințată de dispariția lui. Mulți își vor aminti

¹ Miljenko Jergović, *Dan kada je u Hrvatskoj nestalo stila, ili pouka o jedinstvu nacije u tuposti*, în *Jutarnji list*, 19.05.2015

Romanoslavica vol. LI, nr.4

însă de el cu recunoștință și infinit respect, încheie articolul Tatjana Gromača Vadanjel în cotidianul croat *Novi list*.¹

Aș îndrăzni să închei cu o întrebare: Care a fost, de fapt, stilul profesorului Pranjic? Un om și un profesor cu stil din toate punctele de vedere, dar mai ales cu un *stil de viață* ca al Bunului Samaritean!

Și în final îl voi cita pe profesor, din volumul său, *Jezikom i stilom kroza knjizevnost*, capitolul *Andriciana*, pagina 135: „*Pokoj mu duši! Vječna pamjat!*”

Fie-i țărâna ușoară!

Bibliografie:

Pranjic, Krunoslav, *Jezikom i stilom kroza knjizevnost (1986, 1991. 1992.)*, Školska knjiga, Zagreb

Pranjic, Krunoslav, *Iz-Bosne k Europi (1998.)*, Matica hrvatska, Zagreb

Jergovic, Miljenko, *Dan kada je u Hrvatskoj nestalo stila, ili pouka o jedinstvu nacije u tuposti*, în cotidianul croat *Jutarnji list*, 19.05.2015

Tatjana Gromača Vadanjel, *Vrhunski jezikoslovac Krunoslav Pranjic*, în cotidianul croat „*Novi List*”, 17.05.2015

¹ Tatjana Gromača Vadanjel, *Vrhunski jezikoslovac Krunoslav Pranjic*, în „*Novi List*”, 17.05.2015.